

Rinze Ijbema - Zondag 2.

Goedemiddag!

Als ik jou was zou ik nu de kerk uitlopen... Ik weet natuurlijk niet wat je motieven waren om vanmiddag wel te gaan. Er zijn een heleboel goede redenen om naar de kerk te komen. Zingen voor God is nooit fout, samen bidden is bijna altijd goed, bijbel lezen ook. Met een beetje geluk haal je ook nog wat uit een preek – dus ga je op zondagmiddag 8 januari naar de kerk. Welkom! Maar dan ben je binnen en je hoort dat het over je ellende gaat. **[1]** Wel, ellende genoeg in de wereld. Maar nee, het gaat over de ellende die je kent uit de wet van God. Erger nog, het gaat over de ellende van je eigen hart. 'Naar mijn aard ben ik erop uit God en mijn naaste te haten.' **[2]** Ben je daarvoor gekomen?

Een stapje verder gaat het als je niet uit gewoonte of bijgeloof naar de kerk bent gekomen, maar stel je voor dat je net vandaag uit nieuwsgierigheid eens komt kijken. Zingen, bidden, bijbel lezen, dat kun je je allemaal voorstellen. Maar die haat, dat komt je waarschijnlijk heel vreemd over. **[3]** Toen ik nog een onschuldige jongeman van net twintig was heb ik het een keer geprobeerd: een vrolijke niet-kerkganger van zijn ellendige staat te overtuigen aan de hand van de wet van God. Het is me niet gelukt. Ik heb daar veel over nagedacht. Ik ben tot de conclusie gekomen dat het niet aan Gods woorden lag, en ook niet aan de sympathieke ongelovige, maar dus aan mij. Ik kon het niet uitgelegd krijgen.

Nu weet ik niet hoe het jou vergaat als je vastloopt in het nadenken over een situatie, als een analyse niet loskomt, als een som niet klopt. Mijn ervaring is dat het dan helpt om er even anders tegenaan te kijken, en dat werkt het beste door de boel gewoon op de kop te zetten. Dan geef ik je meteen een reden om toch te blijven zitten, natuurlijk. Want we zetten die boude uitspraken van die ouwe catechismus even op de kop. Ik ken mijn ellende niet uit de wet van God en naar mijn aard ben ik er niet op uit God en mijn naaste te haten. **[4]** En als ik weer met iemand in gesprek kom die het nog niet gelooft, laat ik het zware geschut van Zondag 2 netjes achter de luiken. Zo.

1. Goed. Voordat ik nu verder ga, moet ik eerst een stapje terug doen. Er zit hier namelijk een aantal mensen in de kerk, een aantal oprechte christenen, die wel eens een rotstreek heeft

uitgehaald. **[5]** Luister, ik weet even niets van jullie individueel, dus ik heb het over niemand bij name. Ik heb het over jou, als jij het wel hebt meegemaakt dat het misging in je leven en dat je je er goed ellendig van voelde en dat de wet van God zich flink ging roeren in je geweten en jij dacht, 'God, haal de haat, die ongewenste neiging om kapot te maken, haal die uit mijn hart, alstublieft.' Kijk, in de kerk hangen we nog een beetje in de seventies, en regels en schuldgevoelens zijn verdacht. In de wereld hebben ze het al lang weer door, dat er best situaties zijn waarin regels helderheid geven en oprecht schuldbesef oprechte zelfkennis kan zijn. Als dat jou situatie is neem ik mijn hoed voor je af. Jij kent God beter dan wie aan de oppervlakte braaf leeft, want jij weet wat genade is. En jij mag straks in de hemel tussen David en Petrus in zitten.

Dit neemt niet weg dat ook jij je vrolijk niet-christelijke buurvrouw niet van haar ellende zult overtuigen vanuit de wet van God, wat de Catechismus dus wel beweert. Maar er is nóg een vooropmerking die ik dan eerst moet maken. Als ik de stelling van de Catechismus om wil draaien, moet ik wel eerlijk nagaan wat de Catechismus positief zegt. Nu gaat elke goede belijdenis terug op de bijbel, en bij Zondag 2 vind je dan ook een verwijzing naar bv. Romeinen 3 **[6]** – en er zijn meer citaten te vinden. Dit ene citaat zegt: 'Daarom is voor [God] geen sterveling onschuldig omdat hij de wet naleeft, want juist de wet leert ons de zonde kennen.' De eerlijkheid gebiedt toe te geven dat Paulus hier allereerst Joden op de korrel heeft en dat hij met 'de wet' het hele Oude Testament bedoelt. En dit valt niet te ontkennen: uit het Oude Testament leert ieder lid van Gods oude volk dat ze het zelf niet redden. Die bijbelse waarheid ga ik dan ook niet omkeren.

Maar wat ik dus wel wil ontkennen: dat jouw buurman door het voorlezen van de Tien Geboden erachter gaat komen dat hij een Heiland nodig heeft. Want dat gaat echt niet lukken. Goed, met zo'n gebod als 'Vereer naast mij geen andere goden,' nou ja, daar heeft hij waarschijnlijk niet zoveel mee. Hoewel hij bij een borrel best wil toegeven dat hij niet uitsluit dat 'er vast wel iets is.' Maar dat van je ouders respecteren, en niet vermoorden, vreemdgaan, stelen of liegen: dat is helemaal zijn pakkie an. Alsof hij in de spiegel kijkt. En dat hij dan op zondag z'n gras maait – is dat genoeg om te concluderen dat hij God en zijn naaste haat? Ik dacht het niet. **[7]**

En dat geldt ook voor jou. Je hoeft me niet hardop te antwoorden, dus je hoeft niet het sociaal wenselijke antwoord te geven. Je mag eerlijk tegen jezelf zeggen hoe het zit. Hoe vaak heb jij oprecht God gehaat? Hoe vaak heb jij een ander werkelijk alleen maar dood en kapot gewenst? (Opnieuw: ik ontken niet dat het jou net wel is overkomen, en dat je daar nu spijt van hebt of ook geen spijt, maar dat Zondag 2 onontkoombaar op jou toepasbaar is. Ik generaliseer, en dan zeg ik wat ik nu beweer:) De spiegel van de Tien Geboden, Gods oproep tot liefde voor Hem en je buurman, het

is niet het negatief van wie jij bent. Dus zit de Catechismus (opnieuw: ik generaliseer) ernaast. Ik ken mijn ellende niet uit de wet van God. **[8]**

Maar **[9]** als we dan toch op zoek zijn naar een beter begrip door de zaken op de kop te zetten, laten we dan ook eerlijk om ons heen kijken of er nog andere omkeringen zijn, ook als die het ons misschien juist niet gemakkelijker maken. Begrijp me goed, ik ben hier niet met een strikt logisch verhaal bezig. Ik zit wat te poken in heilige huisjes, omdat ik niet geloof dat we door clichés gered zullen worden. Dus nu we Vraag & antwoord 3 hebben omgekeerd, gaan we verder met Vraag & antwoord 4: Christus' samenvatting van Gods wet in het dubbelgebod van de liefde. Hou van God, hou van je burens. En iedereen begrijpt dat het dan gaat over de twee delen van de Tien Geboden: vier geboden over God, en zes geboden over mensen. Mijn stelling is dat als je inziet dat het net andersom is, dat de eerste geboden over mensen gaan en de laatste eigenlijk over God, dat dan de Tien Geboden als zinnige samenvatting van Gods openbaring, opeens veel stekeliger worden voor mijn brave buurman en voor mij.

Neem het eerste gebod: 'Vereer naast mij geen andere goden.' Wat als dit nu over mensen gaat? Je vriend of vriendin, je misschien al overleden vader of moeder, een tv-dominee of een therapeut, of jij zelf natuurlijk. Wie is jouw steun en toeverlaat? Waar leef jij voor? **[10]** Neem het derde gebod: 'Misbruik de naam van de HEER, uw God, niet, want wie zijn naam misbruikt laat hij niet vrijuit gaan.' Wat als dit eigenlijk zegt dat geen mensennaam de plaats van God mag innemen? Je zult mij niet horen vloeken. Maar dit gaat dieper. In een wereld waarin God achter de voordeur gestopt wordt, in een wereld waarin geloof een optie is, is er geen algemeen bewustzijn meer van de universele rechten van de godheid. De zondag als rustdag gaat nergens meer over voor het gevoel van mensen. Maar als Hij er is en als Hij mij aanspreekt, maakt Hij mij duidelijk dat ik iets heel belangrijks mis als in mijn wereld mensen zijn plaats innemen, en zijn naam niet meer gehoord wordt.

Ook de tweede set van de Tien Geboden wordt een stuk irriterender als ze niet een humaan, intermenselijk ideaal weerspiegelen, maar iets vertellen over hoe God zichzelf ziet. Nummer vijf, bij voorbeeld: 'Toon eerbied voor uw vader en uw moeder.' Kun je allerlei nivellerende dingen van zeggen. Zoals, cynisch: een door handige oudere mensen bedacht gebod in een maatschappij waarin ze geen pensioenen kennen! Afgedwongen solidariteit! Of zoals, wat positiever: natuurlijk hoor je voor hen te zorgen, want zij hebben jou eerst verzorgd. Maar wat als het eigenlijk over God gaat? Wat als concepten als verantwoordelijkheid en bescherming nu zó goddelijk zijn, dat je God tekort doet als je die mensen negeert? Zie het zevende gebod: liefde en trouw beschrijven Gods hart,

daarom mag je daar tussen mensen niet mee rotzooien. Dan is het punt niet langer of jij het wel aardig doet tegenover je medemensen. Het punt is of je wel doorhebt dat je hele lieve mensenleven godsheilig is. **[11]** Alles of niets.

Wat ik tot nu toe heb willen doen in deze preek is het volgende: ik heb eerst eerlijk toegegeven dat de zwarte opmerkingen van de Catechismus niet sporen met onze ervaring, en met de ervaring van veel meer mensen. Op het eerste gezicht past ons zelfbeeld heel aardig in het beeld dat de wet van God schetst als Gods ideaal. Maar als je wat dieper kijkt, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat God ons toch iets diepers wil leren begrijpen. Maar is dat diepere wat Hij ons wil leren dan werkelijk dat ik Hem haat, en mijn burens erbij? Laten we kijken. **[12]**

2. Hoe komt het nu dat we niet automatisch tot de zelfde conclusie komen als de Catechismus? Moet je horen, voor een deel omdat jouw ervaring de ervaring van een christen is. En dat kun je moeilijk tussen haakjes zetten. Ik bedoel heel gewoon: als jij er op een gegeven moment in je leven bewust voor gekozen hebt om als christen te leven, dan heeft de Geest je onder zijn hoede genomen. In de bijbel kom je de Heilige Geest tegen met en zonder lidwoord. Zonder lidwoord kun je het in het Nederlands ook omschrijven met: heilige bezieling. En dat is net het omgekeerde van haat tegen God en je burens. Dat is de kracht van Gods liefde in jouw hart. Waardoor je 'het spijt me' leert zeggen, tegen mensen en tegen God; waardoor je met plezier zomaar iets leuks doet, voor God of voor een ander. **[13]**

Nou geldt dat voor jou als gelovige, maar het is ook op een bepaalde manier van toepassing op niet-christenen. Vroeger heette dat 'algemene genade,' maar sommigen vinden dat je het woord 'genade' alleen mag gebruiken voor wat je in de hemel brengt. Maar het blijft een feit dat de wereld een werk van God is, waarin Hij sommige gezonde structuren heeft ingebakken. Bij voorbeeld een overheid die al wil ze niets van God en Christus weten, toch die onbedoeld mooi wel Gods orde handhaaft. Veel mensen vandaag zeggen ook dat ze zich best wel herkennen in christelijke normen en waarden. Ook zonder dat ik dat idealiseer, kan ik daar ook iets in zien dat Gods ideeën voor een gelukkig leven bewust of onbewust een snaar raken: dat zou inderdaad mooi zijn! Dat haat niet mooi is, dat voelen veel mensen wel aan. **[14]**

En het is ook niet zo dat je vanwege die haat tegen God en je naaste waarnaar we op zoek zijn automatisch een diepe hekel aan jezelf hoort te hebben. Als Jezus zegt: 'Heb uw naaste lief als uzelf,' dan is dat geen uitspraak met een dubbele bodem. Hij bedoelt het niet cynisch, zo van: van je

zelf hou je wel, nou, hou dan ook van een ander. Ook zonder dat ik dan precies weet hoe dit allemaal in elkaar steekt weet ik wel: ik ben als mens door God bedacht en in Christus door Hem bemind. Het is geen naïviteit en ook geen hoogmoed als ik mijn kind van God zijn ervaar als een stevige bodem onder wie ik ben en wie ik mag zijn. Ik noem dit er even bij, omdat ik soms de indruk heb dat mensen eerder de neiging hebben zichzelf te haten, dan God of hun naaste. Vandaar. **[15]**

Maar dan zit je nog wel met die haat tegen God en medemens. Wat nu? Goed, we zetten nog één keer iets op de kop. Je kunt zeggen, met de Catechismus, dat Gods woorden zijn idealen vertellen, en dat wij dan als mensen tekortschieten, en dat God dat op moet lossen. Alleen roep je dan de neiging op, bij jezelf en bij mensen aan wie je het probeert uit te leggen, dat ze gaan zeggen, dat wé gaan zeggen dat het allemaal wel meevalt. Dus keren we de volgorde om en we beginnen met God oplossing: zichzelf vermoorden. Oké: zijn Zoon dood laten gaan. **[16]** Zwaar overdreven, voor ons gevoel. Wat zit hier achter?

Liefde, zoals gedefinieerd in het Groot Woordenboek van de Hemelse taal. In dat woordenboek staat maar één woord: liefde. Maar die liefde is groter dan ons begrip, onze ervaring. Zelfs wanneer we allemaal hand in hand staan kunnen we Gods liefde niet omvatten, maar ze blijft ons omhelzen. Daarom is zijn liefde de eerste liefde die jou mag vragen jezelf eerst helemaal op te geven. Dat betekent heel concreet: Gods vertoon van liefde op Golgotha ontdekt je aan de diepe hopeloosheid van je eigen leven. Ik ken mijn ellende uit de liefde van God. Als dit voor mij nodig was, dan was ik werkelijk ver van huis. Dan is haat geen groot woord meer: dat is de enige omschrijving die past bij wat zo'n daad van liefde recht moet zetten. **[17]** Daar moet ik aan geloven. Daar moet mijn naaste aan geloven. Is dat erg? Ja, want er zit dus diep in mij iets heel erg fout. Is dat erg? Nee, want de enige die nog dieper kan reiken, God, weet een weg voorbij de ellende.

We hebben Psalm 14 gelezen, **[18]** en met die Psalm wil ik graag deze preek afsluiten. **[19]** 'Dwazen denken: Er is geen God.' Dan kun je je eigen gang gaan, zonder God. Maar het deugt niet. **[20]** 'De HEER kijkt ... om te zien of er één verstandig is... niet één.' Wat mankeert er dan aan? Het volgende: **[21]** 'Ze verslinden mijn volk of het brood is en roepen de HEER niet aan.' De Heer aanroepen, dat is het punt. Hij roept je, 'Mijn kind,' en dat te negeren is liefdeloos, is doodzwijgen, is haat. En zijn volk verslinden: want God negeren leidt tot elkaar bijten en vereten. Maar wacht even, valt het volk van God zelf dan buiten de beschuldiging? Zijn zij rechtvaardig van huis uit in plaats van ellendig? Nee, zo leerden we van Rabbi Paulus. Het oordeel van de hele bijbel raakt ook de leden van Gods volk zelf. Zie Psalm 14: **[22]** '...de rechtvaardige, ... de zwakke – hij vindt zijn toevlucht bij de HEER.' Hij staat niet op zichzelf. Hij laat zich opvangen door Gods liefde.

De Psalm gaat verder. **[23]** 'Ach, laat uit Sion redding komen voor Israël.' Sion was de plek van de tempel. Inmiddels weten we dat voor alle duidelijkheid zelfs de tempel door God is gepasseerd als reddingsplatform. Het moest buiten de heilige stad gebeuren, omdat wij zelf zelfs niet in staat zijn de stad van God heilig te houden. Dus Golgotha. Als God zover moet gaan, dan waren wij ver weg. Zulke liefde staat tegenover haat alleen. Het is nodig dat wij niet vergeten waar wij vandaan komen. Maar je hoeft daar niet te blijven. Van God niet. **[24]** 'Als de HEER het lot van zijn volk ten goede keert, zal Jakob juichen, Israël zich verheugen.' Jakob, Israël?' En ik dan? Jij ook. Gods oude volk had net als ons heidenen Christus nodig. Maar wie bij Christus hoort is volk van God. De ballingschap voorbij.

Amen.